प्र+देशान्तरनयने । "प्रोह्य द्रोणकलसम्" कात्या० ९,५, १४ । "प्रोह्य प्रेर्य्य" कर्कः । पातने च "कृष्णाजिने प्रोहति" कात्या० २,५,७ । प्र+ऊहस्यादेर्वृद्धिः प्रौहः ।

प्रति+उपरिस्थापने । "दीक्षितोरौ दक्षिणे प्रत्यूह्य वासः" कात्या० ७,८,२३ । "प्रत्यूह्य उपरि स्थापयित्वा" वेददी० निवारणे च । "प्रत्यौहतमश्विनी मृत्युमुखात्" यजु० २७, "प्रत्यौहतं न्यवर्त्तयताम्" वेददी० ।

वि+विपरीततया प्रेरणे "जुहूपभृतौ व्यूहति" कात्या० ३,५, १७ । सैन्यानां सन्निवेशविशेषेण स्थापने च । व्यूहः । "प्रहर्षयेद्बलं व्यूह्य तांश्च सम्यक् परीक्षयेत्" मनुः । समवेतभवने । "योवैम्रियते ऋतवोऽस्य व्युह्यन्ते" शत० ब्रा० ८,७,१२,११,

प्रति-वि प्रतिरूपव्यूहकरणे । "वार्हस्पत्यविधिं कृत्वा प्रतिव्यूह्य निशाचरम्" भा० व० ३८४अ० । विरोधाचरणे च प्रत्यूहः

सम्- समवेतभवने संहनने सम्यक्प्रापणे च । "यद्गव्यन्ता द्वा जना स्वर्यन्ता समूहसि" ऋ० १,१३१,३, समूहसि प्रापयसि भा० । सम्यक्पूरणे "अङ्गारैरभि समूहति" शत० ब्रा० ४,५,२,१८, समूहः

उप+सम् समीपे सङ्कोचने "पक्षा उपसमूहन्ते" शत० ब्रा० १०, २,१,१, "समूहन्ते मध्यभागसमीपे सङ्कोचयन्ति" भा० ।

परि-सम्-समन्तात् परिमार्जने "वेदिं परिसमुह्य" कात्या० २,६,१२, "परिसमुह्य सर्म्माज्य" कर्कः । "अग्निं प्रतिष्ठाप्यान्वाधाय परिसमुह्य" आश्व० गृ० १,३,१, "परिसमूहनं नाम चाग्नेः समन्ताद् परिमार्जननम्" नारा० वृ० । समूढव्यूढनिरूढादिकमस्यैव रूपमाहुः केचित् । अस्य सेट्कत्वात् ऊहित इत्यादय एव स्युः । अतस्तानि उपसृष्टस्य वहतेरेव रूपाणीत्यन्ये । अस्यैव आङ्पूर्व्वकस्य ओहते इति रूपम् । न तु केवलस्य, दीर्घोपधत्वेन गुणाप्रसक्तेः ।

ऊह पु० ऊह-घञ् । १वितर्के आगमाविरोधिना तर्केण आगमार्थस्य संशयपूर्व्वपक्षनिवारणपूर्वकोत्तरपक्षव्यवस्थापनेन निर्णयरूपे २परीक्षणे, ३अनन्वितार्थकविभक्तिलिङ्गत्यागपूर्व्वके अन्वययोग्यविभक्त्यादिकल्पने, यथा पार्वणे सौम्यास इति बहुवचनमन्वितमपि एकोद्दिष्टे अनन्वितत्वात् सौम्य इत्येकवचनान्ततया कल्पनम् । ४पदान्तरेणाकाङ्क्षापूरणार्थे अध्याहारे च । "ऊहः शब्दोऽध्ययनं दुःखविघातास्त्रयः सुहृत्प्राप्तिः । दानञ्च सिद्धयोऽष्टौ सिद्धेः पूर्व्वोऽङ्कुशस्त्रिविधः" सा० का० उक्ते ताराख्ये ५सिद्धिभेदे "ऊहस्तर्कः आगमाविरोधिन्यायेनागमार्थपरीक्षणम् । संशयपूर्व्वपक्षनिराकरणेनोत्तरपक्षव्यवस्थापनं तदिदं मननमाचक्षते आगमिनः सा तृतीया सिद्धिस्तारमुच्यते" सा० कौ० "रक्षोहागमलघ्वसन्देहाः प्रयोजनम्" का० वार्त्ति० । "ऊहः खल्वपि न सर्व्वैर्लिङ्गैर्नैव सर्व्वाभिर्विभक्तिभिर्वेदे मन्त्रा निगदितास्ते चावश्यं यज्ञगतेन पुरुषेण यथायथं विपरिणमयितव्याः तान्नावैयाकरणः शक्नोति विपरिणमयितुम् तस्मादध्येयं व्याकरणम्" महाभा० । "ऊहः खल्वपीति । इह यस्मिन् यागे इतिकर्त्तव्यतोपदिष्टा यागान्तरेणोपजीव्यते सा प्रकृतिः येन चोपजीव्यते सा विकृतिः प्रकृतिवद्विकृतिः कर्त्तव्येति मीमांसकैर्व्यवस्थापिते न्याये प्रकृतिप्रत्ययादीनामूहं वैयाकरणस्सम्यग्विजानाति । तत्र अग्नेर्मन्त्रोऽस्ति "अग्नये त्वा जुष्टन्निर्वपामीति" तत्र "सौर्य्यं चरुं निर्वपेत् ब्रह्मवर्चसकाम" इति सौर्य्ये चरौ मन्त्र ऊह्यते सूर्य्याय त्वा जुष्टं निर्वपामीति । विस्तरेण भर्त्तृहरिणा प्रदर्शित ऊहः" कै० । "ऊहः खल्वपीत्यस्य प्रयोजनमिति शेषः । ननु यत्र प्रकरणे ये मन्त्राः पठितास्तत्र तेषां तथैव प्रयोग इष्ट इति नोहेन प्रयोजनमित्याशङ्क्य प्रकृतावूहाभावेऽपि विकृतावूह इति दर्शयितुम् प्रकृतिशब्दार्थमाह । इहेति । यस्मिन्नाग्नेयादौ । यागान्तरेण सौर्य्यादिना । प्रकृतिविकृत्यवगमश्च द्विदैवत्यत्वैकदेवत्यत्वादिसाम्येन बोध्यः । अन्यत्र पठितमन्त्राणाङ्कथमन्यत्र गमनमत आह प्रकृतिवदिति । यथा सोपकारा प्रकृतिरनुष्ठीयते तथा विकृतिरपीति तदर्थः तदनेनोपकारातिदेशे तत् पृष्ठभावेन पदार्था अप्यतिदिश्यन्ते इतिकर्त्तव्यताय्यम्भावनायास्साकाङ्क्षत्वादेतन्मूलकमेव प्रकृतिवदितीति मीमांसकसरणिः । यागान्तर्गताश्च मन्त्राः । तत्र अग्निसम्बन्धिनिर्वापप्रकाशकमन्त्रस्याग्निपदस्य सूर्य्यसम्बन्धिनिर्वापप्रकाशनासमर्थत्वात्तदपहाय तत्स्थाने सूर्य्यायेत्यूह्यमित्याह तत्राग्नेरिति । मन्त्र ऊह्यत इति । यद्यप्यूहे न मन्त्रत्वं तथाप्येकदेशस्योहेऽपि अनेकपदसमुदाये मन्त्रत्वप्रत्यभिज्ञानात्तद्घटिते समुदाये मन्त्रत्वव्यवहारः, कर्म्मणस्साङ्गत्वञ्चेति बोध्यम् । सोऽयम्प्रकृत्यूहः अन्येऽप्यूह्याः । ऊहज्ञस्य हि आर्त्विज्यलाभेन द्रव्यप्राप्तिद्वारा ऐहिकसुखसिद्धिःफलमिति बोध्यम् । भाष्ये लिङ्गपदञ्च प्रकृत्यादेरुपलक्षणम् । यथायथमिति । अर्थप्रकाशनसामर्थ्यानतिलङ्घनेनेत्यर्थः" उद्योतः ।